

Harezmi Kimdir Hayatı Hakkında Kısaca Özet Bilgi

Matematikte sıfırı ilk kullanan **Harezmi** olmuştur. Sıfırı ilk defa **Hintliler** düşünmüş ve rakamları yazarken sıfır yerine boşluk kullanmışlardır. Harezmi işlemlerde karışıklığa yol açan bu boşluğa bir sembol koyarak onu görünür hâle getirmiştir. Bulduğu yeni sembole de içi boş anlamına gelen es-sıfır adını vermiştir. Matematikte problem çözme kuralları anlamında kullanılan algoritma terimi Harezmi adının Latince söylenişi olan algorizm sözcüğünden türetilmiştir. İspanyolcada basamak anlamına gelen guarismo teriminin kökeni de yine aynı şekilde Harezmi adına dayanmaktadır. Tarihçi Taberî 825-26 tarihleri arasındaki olayları ele alırken, “Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmî’den rivayet edildiğine göre...” diyerek Harizmi’den ilk defa bahsetmiş olur.

Batı Kaynaklarında Alkharismus olarak geçmiştir. Ancak **tam adı** Ebû Ca’fer Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmî’dir. Matematik, gökbilim, coğrafya ve algoritma alanlarında çalışmalar yapmıştır. Harezmi, Diophantus ile birlikte Cebimin Babası olarak kabul edilmiştir.

Matematikte sıfır rakamını ve şey (X) kavramını ilk defa kullanan bilim insanıdır. En önemli eseri olan E l’K itab’ül Muhtasarfi Hıساب’il Cebri ve’l-Mukabele’dir. Cebir kelimesi ilk defa bu eserle birlikte kullanılmıştır. Bu eser aynı zamanda tarihte ilk müstakil cebir kitabı olma özelliğine sahiptir. Eserin aslı İngiltere Oxford, Bodlyn Kütüphanesi’ndedir. Bağdat’taki Beyt’ül Hikme’de görev yapmıştır. Kitab Muhtasar fil-Hıساب **Harezmi’nin en önemli eseri**dir.

Harizmi’nin hayatı hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. Tarih kitapları Harizmi ile ilgili çok kısa bilgi sunar bize. Coğrafya ve tarih kitaplarında Harizmi’ye dolaylı bir biçimde atıflar yapılır. Elimizdeki bilgilere göre Hârizmî Bağdat’ta yaşamış ve Me’mûn döneminde (813-833), aynı zamanda önemli üyelerinden biri olduğu Beytülhikme’nin kütüphanesinde görev yapmıştır. Onun günümüze intikal eden eserlerini bu dönemde kaleme alıp Halife Me’mûn’a sunduğu görülür. Bazı tarihî kaynaklarda, astronom Hârizmî’nin Vâsiğ’in hilâfetinin ilk yılında (227/842) siyasî bir görevle Kuzey Kafkasya’da yer alan Hazar Devleti’ne gönderildiği kaydedilmekteyse de söz konusu kişi, aynı halife tarafından Bizans’a da gönderilmiş olan Ebû Ca’fer Muhammed b. Mûsâ’dır. Ancak Taberî’nin verdiği bilgilerden Hârizmî’nin de Halife Vâsiğ zamanında hizmetine devam ettiği ve hatta onun ölümünde (232/847) yanında bulunduğu anlaşılmaktadır. Rivayete göre halife hasta yatağında aralarında Hârizmî’nin de yer aldığı ünlü münecimleri çağırtmış, onlar da yaptıkları astrolojik hesaplardan sonra halifeye elli yıl daha sağlıklı bir ömür süreceğini bildirmişler, ancak halife bu olaydan on gün sonra ölmüştür (Taberî, IX, 151). Buna göre

Hârizmî'nin 232 (847) yılından sonra vefat ettiği söylenebilir.

Harezmi'nin Bütün Eserleri Nelerdir

- 1. Zîcû's-Sind-Hind (Zîcû'l-Hârizmî):** Halife Mansûr zamanında 154 (770-71) yılı civarında, bir Hint heyetinin beraberinde Bağdat'a getirdiği Brahmagupta'nın Siddhanta adlı kitabına veya ondan kaynaklanan ve aynı ismi taşıyan başka bir esere dayanır
- 2. Kitâbü'l-Muhtasar fî hisâbi'l-cebr ve'l-mukâbele:** Düzenli biçimde telif edilmiş, adında "cebir" kelimesini taşıyan ilk matematik kitabıdır. Hârizmî'nin bu eseriyle ilimler tarihindeki asıl ününü kazandığı cebir ilmi ilk defa hisâb ilminden ayrılmış ve ilk kez cebir bir ilmin adı olarak kullanılmıştır.
- 3. Kitâbü'l-Hisâbi'l-Hindî:** İslâm dünyasına Hint rakamları ve ondalık sayı sistemi Hârizmî'nin bu eseriyle girmiştir.
- 4. Kitâbü'l-Cem' ve't-tefrîk:** Günümüze ulaşmayan bu kitabı Abdülkâdir b. Tâhir el-Bağdâdî et-Tekmile fi'l-hisâb adlı eserinde zikretmekte ve ondan yaptığı bir alıntıyı vermektedir.
- 5. Kitâbü'l-Coğrafya (Kitâbü Şûreti'l-arz):** İlk İslâm coğrafyacıları arasında yer alan Hârizmî'nin bu kitabı şehirlerin ve belirli bazı bölgelerin koordinatlarını vermektedir. Coğrafi yerler Grek geleneği takip edilerek yedi bölgeye ayrılmıştır.
- 6. Risâle fi'stihrâci târihi'l-Yehûd:** İbrânîler'in kullandığı takvimin pratik astronomi anlayışı çerçevesinde ele alındığı bir çalışmadır.
- 7. Kitâbü't-Târîh:** Zamanımıza ulaşmamıştır; ancak daha sonraki birçok İslâm tarihçisinin yaptığı alıntılar, belli bir dönem tarih sahasında kaynak bir eser olarak kullanıldığını göstermektedir.
- 8-9. Kitâbü 'Ameli'l-usturlâb ve Kitâbü'l-'Amel bi'l-usturlâb:** Her ikisi de günümüze intikal etmemiştir. Sadece Fergânî'ye nisbet edilen bir yazmada, Hârizmî'nin astronomi problemlerini usturlap yolu ile nasıl çözdüğünü açıklayan bir parça mevcuttur.
- 10. 'Amelü's-sâ'a fî basîti'r-ruhâme:** Klasik kaynaklarda adı geçen eserin konusu mermer yüzey üzerine güneş saati yapmakla ilgilidir.
- 11. Zarâ'if min 'ameli Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmî fî ma'rifeti's-semt bi'l-usturlâb:** Klasik kaynaklarda zikredilmeyen eserin zamanımıza bir nüshası gelmiştir.